

SMAIL TIHIĆ

NEKOLIKO NOVOPRONAĐENIH PREDMETA SPOMENIČKE VRIJEDNOSTI U POSJEDU SAMOSTANA SV. KATARINE U KREŠEVU

Ranije smo donijeli prikaz pokretnog inventara spomeničke vrijednosti iz posjeda samostanske crkve u Kreševu (»Naše starine«, br. III., god. 1955, str. 195—216). U vezi stim, istakli smo i problem njegove zaštite. Prije svega pitanje praktične intervencije na najvrednijim predmetima zbirke: čišćenje namaza (ulja i lakovi) i odstranjenje oštećenja koja su posljedica nestručnog konzervatorskog zahvata iz 1930 godine. Istodobno smo najavili potrebu osnivanja crkvenih riznica i umjetničkih zbirki u sličnim nedržavnim ustanovama, vlasnicima većeg broja umjetničkih predmeta, radi efikasnije zaštite od nekontroliranih ljudskih dodira, oštećenja od vlage, i lakšeg rada i kontrole organa zaštite. Stvaranjem takvih zbirki omogućili bi lakše korištenje predmeta spomeničke vrijednosti u vaspitne, pedagoške svrhe, usto bi osigurali

novu, vrlo značajnu, elemente turističkog i naučnog interesa javnosti.

Ali, kako raniji napis nije obuhvatio sve predmete iz posjeda samostana, budući da iste nismo zatekli u vrijeme prvotnog popisa, i kako smo, usto, svjedoci ponovljenih i opet neuspjelih konzervatorskih zahvata, smatrali smo za potrebno saopštiti javnosti i te novonastale elemente da bi tako dopunili pretstavu stvarne vrijednosti zbirke umjetničkih predmeta iz posjeda samostana sv. Katarine i ujedno upozorili i na »konzervatorske« radove koji ne donose koristi u opštoj liniji zaštite spomeničke baštine jugoslovenskih naroda. Smatramo da takvu praksu treba temeljno likvidirati, kako zbog zaštite predmeta spomeničke vrijednosti, tako i zbog ugleda konzervatora ove zemlje.

KATALOŠKI PREGLED NEKOLIKO NOVOPRONAĐENIH PREDMETA SPOMENIČKOG INVENTARA U POSJEDU FRANJEVAČKE CRKVE SV. KATARINE U KREŠEVU

1. — »PORTRET BISKUPA«, ulje na platnu (65X88 cm), Sredovječan čovjek ovalna lica, crne zaglađene kose i tankih brčića, u biskupskom talaru, s pektoralom, sjedi u drvenom stocu, postavljenom cinober čohom. Pred njim je zelenkasti stočić s otvorenom knjigom. Lijevo od stola su atributi biskupskog položaja: štap i mitra. Pozadina: neutralna. Inkarnat: smeđi oker.

Na više mjesta, slika je prošivena grubim koncem — u horizontalnom i vertikalnom smjeru, ili u formi četvrtaste zakrpe. Pigment je premazivan novim slojevima boje i laka pa izvjesni dijelovi slikane površine blješte, dok je na drugim prvotna boja izgubila raniji značaj i ne raspoznaje se. Pozadi slike naljepljeno je novo platno, u svrhu pojačanja. Na njemu piše: Restaurirano 1930 g. Gabriel Jurkić.

2 — »SV. JERONIM«, ulje na platnu (64X76 cm), Profilno postavljena polufigura starca, jake muskulature, okrenuta u levo, s drvenim raspelom u ruci. Ispod je mrtvačka glava. Sa strane otvorena knjiga. U desnom uglu gore nejasna figura lava. Pozadina neutralna. Golo svečevo tijelo samo je djelomično prekriveno drvenim ogrtačem preko desnog ramena i butine slikanog dijela noge. Brađa, brkovi i kosa povijaju se u kratkim talasima, kraćim i dužim, sivoprjave i srebrnasto-bijele boje. Produhovljena staračka fizionomija. Portret realističan. Inkarnat crvenkasto-smeđ u licu, svijetli oker u ostalim dijelovima tijela. Povećano polje zasjenjenih zona. Slika sadrži niz baroknih elemenata (svjetlo-sjena, plasticitet), u formi i kompoziciji. Provenijencija talijanska. Datacija: 17 st.

Sl. 1. Portret biskupa, ulje na platnu (dim. 65X88 cm.)

Usljed nevjешtog rukovanja, zguljen je pigment na krajnjim dijelovima slike. Na ostalim dijelovima slika je dosta dobro sačuvana.

3 _ »SV. KATARINA«, obojena drvena skulptura. Visina, s bazom, 135 cm, širina — na visini pasa — 45 cm. Baza — okrugli postament (širina 30, debljina 6 cm).

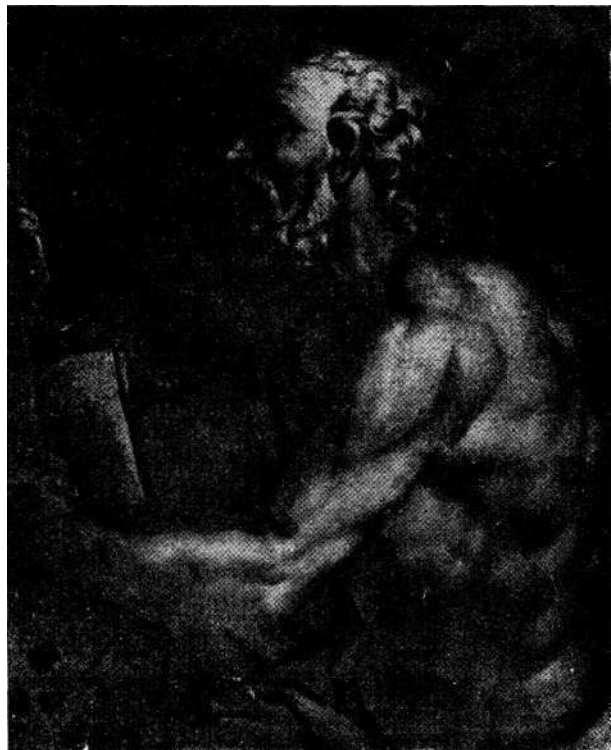
Svetica, s bosim nogama, stoji na drvenom postolju. Lijevom rukom oslonjena je na veliki drveni kotač — simbol njenog mučeništva. U desnoj ruci — umjesto palmovog lista — utaknut je buket cvjetova sačinjenih u čeličnoj žici, negdje zavijenoj u formi tordiranog užeta, drugdje datoju u vidu opruge. Krajevi završavaju ili listićem ili plastičnim mesinganim tijelom, kuglicom. U vrhu su četiri cvijeta, u formi zrelih makova. Svetica je obučena u karmin-crvenu haljinu, otkrivenu na prsima i u visini pasa. Ostali dijelovi tijela umotani su u mrki ogrtač koji u prirodnim naborima pada na zemlju. Na rubovima ogrtača — s unutarnje strane — nazire se ciglasto-crvena postava. Proporcije figure skladne. Kontrapost desne noge je vješto riješen. Ispod draperija lako se daju shvatiti oblici tijela, anatomske proučeni i plastično naglašeni. Boja lica: siva, zemljana. Lik suzdr-

žanog izraza. Gusta mrka kosa, razdjeljena po sredini, spušta se na leđa u dugim valovima. Skulptura je sačinjena da bi mogla da stoji uz zid. Zbog navedenog zadnja je strana ostala neobrađena. Drvo je premazano tankim gipsanim grundom, a onda je nanešena boja: mrka, u cjelini. Mjestimično se daju nazrijeti srebrni i zlatni listići. Ivce gornjeg dijela ogrtača optočene su bordurom u formi lanca od bijelih kružnica, međusobno povezanih. Unutar kružnica je crno polje, s cinobertlačkom u središtu. Ogrtač je spojen pomoću četverolisne rozete plastične vrijednosti.

Skulptura je sačinjena iz jednog komada drveta, s izuzetkom desne ruke, koja je — u dijelu od šake do lakta — napravljena iz drugog komada drveta. U osnovi je to realistična figura. Očevidno rad domaćeg majstora. S relativno većom sigurnošću ona se može datirati u 18. vijek i svakako je jedan od najljepših primjera, skulptorskog umijeća u Bosni i Hercegovini.

Figura je crvotočna i zahtijeva brzu intervenciju za zaštitu od štetočine.

4 — »SV. IVAN KRSTITELJ«, obojena drvena skulptura. Visina s osnovom: 100, širina kod ruku: 36 cm.

Sl. 2. »Sv. Jeronim«, ulje na platnu (dim, 64X76 cm.)

Na ovećoj drvenoj bazi, morfološki neizdiferenciranoj i nepravilne konfiguracije, stoji svetac. Desna noga podignuta je na prirodnu izbočinu osnove i zbog tog pognuta u koljenu. Desna ruka — povišena u laktu — podignuta u visinu ramena. Svetac je u pokretu. Glava je lagano pognuta unaprijed, oči oborene put zemlje. Gusta crna kosa, razdjeljena po sredini, pada na leđa i oba ramena, Dugi crni brkovi uranjaju u gustu bradu. Crvenkasti (trešnjevo crvenilo) izbrazdani ogrtač — prebačen preko desnog ramena — spušta se, pokrivajući stomak i donje dijelove tijela, do koljena. U svom gornjem dijelu, ogrtač, koji se spušta u formi girlande — u tri široka nabora — sadrži nesumnjive plastične vrijednosti. Zadnja strana je duboko izdubena, očito s namjerom da kip stoji ispred zida. Figura je u prirodnom stavu, a ukupno njeno djelovanje je realistično. Inkarnat lica, ruku, nogu i prsa je u svjetlom okeru. Mjestimično je upotrebljeno i cinkovo bjelilo. Skulptura je domaćeg porijekla, nastala u 18. vijeku.

Tehničko stanje očuvanosti objekta je dosta teško. Lijeva ruka, dio od šake do lakta, je izgubljen. Crvotočina je na nekoliko mjesta oštetila drvo, posebno na postolju koje se formalno raspada. Potrebno je izvršiti što hitniju spasavalačku akciju na ovome, za naše prilike, veoma vrijednom eksponatu skulptorskog umijeća domaćih majstora.

5 — »ROĐENJE KRISTOVO«, fragment skulptiranog friza. Meko drvo (dimenzije: duž. 35, vis. 22, debljina 2 cm).

Lijevo je improvizirana koliba sa strehom, četvrtastim prozorom i stablom koje se račva da bi

poduprlo krov prednjeg dijela zgrade. Desno, na zemljinoj ravni, figuralna kompozicija. U sredini je Marija s djetetom na rukama. S obje njene strane kleči po jedan poklonik — kralj s krunom na glavi, s rukama ispruženim prema Kristu ili put zemlje. Na desno su dvije stojeće i jedna klečeća figura. Prva prinosi dar, druga je slijedi. Prva je u poluprofilu, druga frontalno okrenuta. Figure su bez glave. Sasvim u desno kleči jedan mladić, s rukama preklopljenim na prsima. U drugom planu, sa strane Marije, su konj (lijevo) i krava (desno). Bogorodica je presječena u pasu i gornji je dio izgubljen. Kompozicija je simetrična. Nabori: grubi, šematizirani, često nepravilni. Obrada rustična. Najbrižljiviji rad proveden je na dijelu oko Marije i Krista, čak do mjere da Isus pretstavlja lijep dječji akt i od nesumnjivog likovnog značaja.

Ulomak pretstavlja dio friza koji je nekoć stajao pred oltarom crkve. To se vidi po obradi vanjskih strana i po zaostalim čavlima i ekserima uboenim u obe bočne strane reljefa koje su ranije stajale u vezi s drugim dijelovima friza.

Vrlo je vjerovatno da se ovdje radi o umjetničkom djelu uvezenom iz Italije, ili skulpturi nastaloj u susjednoj Dalmaciji, prije nego bi ju mogli da pripišemo domaćem majstoru. Po stilu, ovaj se fragmenat može datirati u epohu baroka (dijagonalna kompozicija, tretman likova).

6 — »MADONA«, ulje na dasci (duž. 32, vis. 40 cm). Polufigura žene u crvenkastoj haljini, pokrivenoj plavim plaštem. Oko glave smeđe-sivi šal. Inkarnat lica: svjetli oker. Inkarnat ruku: ružičast. Pozadina neutralna. Namazi lazurni. Drvo

Sl. 3. »Sv. Katarina«, obojena drvena skulptura

Sl. 4. »Sv Ivan Krstitelj«, obojena drvena skulptura

Sl. 5. »Rođenje Kristovo«, fragment skulptiranog friza

mekano, napadnuto črvotočinom. Slika sjevernjačkog porijekla, nastala, najvjerojatnije, u 18 vijeku.

7 — »MADONA S KRISTOM«, ulje na platnu (dim. 71 X 93 cm). Slika se nalazi na oltaru crkve Bl. Gospe Snježne u Deževicama (četiri sata udaljenom selu od Kreševa). Radikalnom, a nestručnom intervencijom, slika je ogolila pa je njen opis

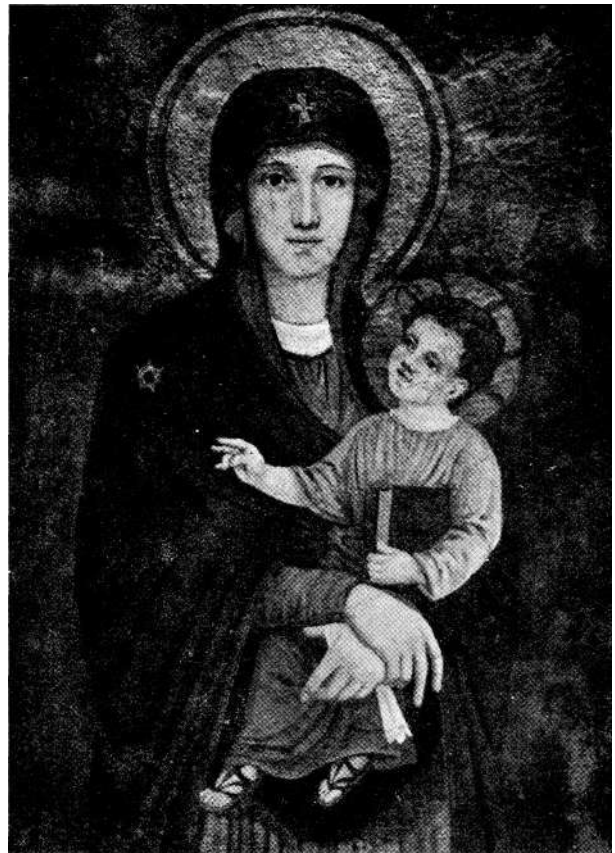
Sl. 6. »Madona«, ulje na dasci, (dim. 32X40)

— osobito opis boja — gotovo nemoguć. Dole lijevo piše: Popravio o Marijanskoj godini 1954 G. J. (Gabrijel Jurkić).

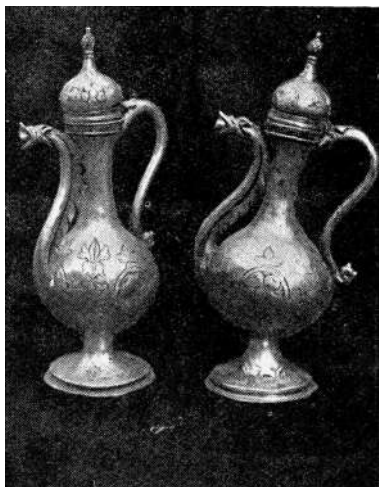
8 — *Dva srebrna ibrika*, vrlo dobri primjeri umjetnog obrta domaćih zanatlija, vjerovatno kreševskih kujundžija prošlog stoljeća. (Okrugla osnova: promjer 6 cm, visina ibrika s bazom 18,5 cm). Tehnika: graviranje. Ispusnik u formi zmajevе glave. Na vrhu je poklopac sa šiljastim završetkom. Motivi dekoracije: ljiljan, rozeta (šesterostrana), trolist. Oba ibrika su vrlo dobro sačuvana.

9 — »SRCE ISUSOVO«, ulje na platnu (100 X X 205 cm). Rad Maksimiliana Sajca (Signatura: Maximiliani Seitz Opus Novissimo A. D. MDCCCLXXXIII). Vidi opis: »Naše starine«, sv. III — 1955 god., str. 210—211.

NAPOMENA: U posjedu kreševskog samostana nalazi se nadalje manja zbirka predmeta etnografskog karaktera, plod dugogodišnje sakupljačke aktivnosti fra Augustina Kristića, vanjskog saradnika Zavoda. K tomu pridolazi čitav niz predmeta crkvene upotrebe: misna ruha, kaleži, križevi, sve lijepi predmeti umjetnog obrta domaćih i stranih majstora, rijetki za prilike u našoj Republici. U

Sl. 7. »Madona s Isusom«, ulje na platnu (71X93 cm.)

Sl. 8. Dva srebrna ibrika

sastavu zbirke su i četiri kapitela »romaničke« provenijencije, a također i nekoliko nadgrobnih ploča, od kojih su 4–5 srednjovjekovni stećci. Četiri su ugrađena u temeljne zidove crkve, s obje strane južnog portala. Tri između njih su providena sa po jednim profiliranim križem. Četvrti je od zelenkastog kamena, ukrašen prepletom dviju zmija — po dužini kamena. Zapadno od crkve — u zidu kamene ograde — nalazi se daljnjih 4–5 grobnih ploča. Dvije su ukrašene nepravilnim križem postavljenim unutar plastične kružnice. Na trećoj je mjesec. Na jednoj ploči je veći latinski križ na čijem je produžnom kraku prikazano jagnje — starokršćanski simbol pokrštenog, a kasnije i samog Krista.

Ovi sumarno navedeni podaci dokaz su veće kulturno-istorijske i umjetničke vrijednosti spo-

meničkog inventara franjevačkog samostana sv. Katarine u Kreševu. S tim u vezi, potreba kompleksnog zaštićavanja ovog objekta i predmeta u njemu nameće se kao važan zadatak organa zaštite.

Sl. 9. »Srce Isusovo«, ulje na platnu (dim. 205 X 100 cm.).

LA NOUVELLE DECOUVERTE DE QUELQUES-UNS MONUMENTS AU MONASTERE DE SAINTE
CATHERINE À KRESEVO (KRÉCHÉVO)

Pour donner une idée plus complète de la valeur réelle de l'inventaire culturel et artistique du monastère des franciscains à Kresevo (Nase starine, III, pp 195—216), l'auteur cite la liste cataloguée de quelques objets d'art découverts lorsqu'on dressait les inventaires en 1958. En donnant la brève description d'une dizaine des exemples les plus caractéristiques (tableaux, sculptures, et objets d'art appliqué), l'auteur de l'article relate que le monastère possède aussi une petite collection d'objets de caractère ethnographique, toute une série d'objets d'usage ecclésiastique

(vêtements liturgiques, calices, croix) et de même, quelques pierres tombales du moyen âge, ornées de certains motifs: croix, lune, noeud de vipères etc.

En soulignant la valeur culturelle et artistique de l'inventaire du monastère franciscain de Sainte Catherine à Kresevo, l'auteur de l'article signale la nécessité d'une protection totale du monument et des objets qui s'y trouvent, ce qui doit être nécessairement l'une des tâches immanentes des services de conservation des monuments de B-H.